

فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی

سال هفدهم، شماره ۷۶، تابستان ۱۳۹۸

مقاله دوازدهم، از صفحه ۲۵۹-۲۸۰

مقاله پژوهشی: نقش عوامل ژئوپلیتیک در قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران

حسن مفخمی شهرستانی^۱، حیدر علی نیرومند^۲

دریافت مقاله: ۹۶/۱۲/۰۳

پذیرش مقاله: ۹۷/۰۲/۰۳

چکیده

امتیازات ژئوپلیتیک از یک طرف و ارکان قدرت ملی از طرف دیگر می‌تواند در تبدیل عناصر بالقوه ژئوپلیتیک به مجموعه عناصر بالفعل قدرت ملی برای دستیابی به دفاع ملی مؤثر باشد. کشور جمهوری اسلامی ایران به دلیل برخورداری از پایه‌های اساسی ژئوپلیتیک و دو عامل انسانی و ایدئولوژی اسلامی توانسته به شکلی مثبت و کارآمد در صحنه سیاست بین‌المللی وارد گردد. در این مقاله محقق با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به شناسایی عوامل ژئوپلیتیک تأثیرگذار بر قدرت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران پرداخته، سپس با تبیین هر یک از نقش‌ها آن‌ها را اولویت‌بندی نموده و نهایتاً مشخص شد کدامیک از عوامل احصاء شده در افزایش قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیر بیشتری دارد که در این صورت هدف از تشکیل جمهوری اسلامی ایران که برگرفته از آموزه‌های دینی ما، منویات معمار کبیر انقلاب اسلامی (رحمه‌الله علیه) و بزرگ پرچمدار جهان تشیع رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) است محقق خواهد شد.

واژگان کلیدی: ژئوپلیتیک، قدرت ملی

۱ - دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)

h.mofakhmi1355@gmail.com

۲ - دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

"ژئوپلیتیک دایره‌ی مفهومی بسیار گسترده‌ای دارد به همین جهت حافظ نیا معتقد است ژئوپلیتیک "اموری نظیر ساختار و کارکرد قدرت، نزاع، همگرایی و واگرایی، حوزه‌ی نفوذ، رقابت، تصمیم‌گیری، بحران، کنترل، سلطه و نفوذ، صلح و همکاری، منابع و محیط زیست، فضا، منافع ملی، قدرت ملی، امنیت و ثبات ملی، وحدت ملی، روابط فضایی، توسعه و رفاه، محلی‌گرایی و جهان‌گرایی و نظایر آن، که عمدتاً مفاهیمی کلی و پایدار هستند را دربرمی‌گیرد. بر همین اساس، ژئوپلیتیک موضوعات مورد مطالعه‌ی خود را نه تنها در حوزه‌ی روابط بین‌الملل و در مقیاس کروی، بلکه در قلمروهای ملی، منطقه‌ای و محلی و حتی روابط اجتماعی خانواده‌ها می‌تواند بیابد." (حافظ نیا، ۱۳۷۹: ۸۶)

"عنصر قدرت که از سوی بازیگران سیاسی اعم از دولت‌ها، سازمان‌ها، افراد و غیره به کار گرفته می‌شود، در مقیاس‌های مختلف محلی، ملی و بین‌المللی، شامل ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی، علمی فناوری، ارتباطی، رسانه‌ای و غیره می‌باشد و در هر سطحی و بعدی به نحوی از عناصر دیگر یعنی جغرافیا و سیاست متأثر بوده و متقابلاً بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد." (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۳۷)

"قدرت ملی یک دولت - ملت از طریق ارتش قوی و سلاح‌های نظامی پیشرفته به دست نمی‌آید، بلکه توسعه همه‌جانبه و متوازن در تمامی ابعاد جامعه (اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را طلب می‌کند" (جونز به نقل از ویسی ۱۳۸۸)

اگر کشوری به لحاظ ژئوپلیتیکی به شدت توانمند باشد اما به سبب در اختیار نداشتن ابزارهای لازم و یا سوء مدیریت نتواند وزن ژئوپلیتیکی خود را جهت تولید قدرت در راستای اهداف مدنظرش در جهان اشاعه دهد، کشوری قدرتمند محسوب نمی‌گردد. از طرفی داشتن قابلیت ژئوپلیتیکی تحت عنوان یک توان بالقوه در محاسبه قدرت ملی لحاظ می‌گردد. به عبارت ساده‌تر در سنجش قدرت ملی، عناصر بالفعل ژئوپلیتیکی را باید شمرد، کشور جمهوری اسلامی ایران با توجه به موقعیت ژئوپلیتیکی مناسب از یک طرف و ارکان قوی قدرت ملی از طرف دیگر می‌تواند با تبدیل عناصر بالقوه ژئوپلیتیک به مجموعه عناصر بالفعل قدرت ملی، گامی اساسی در دفاع ملی خود به

وجود آورد. «هدف اصلی تحقیق: تبیین نقش عوامل ژئوپلیتیک بر قدرت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران» است و بر همین اساس سؤال اصلی تحقیق این است که: «نقش عوامل ژئوپلیتیک در قدرت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟»

مبانی نظری

الف- پیشینه تحقیق

در خصوص نقش ملی و جایگاه ژئوپلیتیک مطالعات متعددی صورت گرفته است، لیکن مطالعاتی که به صورت مستقیم به بررسی و تبیین رابطه متقابل ژئوپلیتیک و قدرت ملی پرداخته باشد، احصاء نگردید. بررسی برخی از مطالعات غیرمستقیم اما نزدیک به موضوع تحقیق به شرح زیر است:

- محمدحسین افشردی و موسی حامد بابایی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «تأثیر عوامل ژئوپلیتیک قفقاز جنوبی در انتخاب راهبرد دفاعی ج.ا.ا.» با محیط‌شناسی کشورهای منطقه قفقاز جنوبی عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط و مؤثر بر انتخاب راهبرد دفاعی در ابعاد شش‌گانه فیزیکی - اجتماعی - فرهنگی - اقتصادی - سیاسی و نظامی را شناسایی و تعیین نمودند.

- کیومرث یزدان پناه (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «تغییرات مدل‌های ژئوپلیتیک امنیت در عصر حاضر» ضمن تشریح چشم‌اندازهای امنیتی جهان و متغیرهای آن در عصر حاضر، با بهره‌گیری از اندیشه‌های ژئوپلیتیکی مدرن به این نتیجه رسید که طراحی برنامه‌های استراتژیکی و سیاست خارجی هر واحد سیاسی مستقل و شناخته‌شده بر عهده دارد.

ب- مفهوم شناسی

محمدرضا حافظ نیا در تعریف ژئوپلیتیک معتقد است: «ژئوپلیتیک عبارت است از علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر» (حافظ نیا؛ ۱۳۹۱: ۳۷). که تعریف حاضر، تعریف مورد بهره‌برداری محقق در این پژوهش هست.

عوامل ژئوپلیتیک؛ «از جمله عوامل شناخته‌شده‌ی ژئوپلیتیک می‌توان به موقعیت‌های استراتژیک و ژئواستراتژیک، موقعیت‌های ارتباطی، دریایی و ساحلی، جنبه‌های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت، اوضاع توپوگرافی و اقلیم و وضعیت‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی و نوع و میزان منابع طبیعی و کمیّت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی

و... اشاره کرد. تمام این عوامل ژئوپلیتیکی با درجات مختلف تأثیر قابل توجهی بر روند طراحی و اجرای استراتژی دارند.» (همان، ص ۱۴)

- دولت‌ها قدرت ملی را در دو قلمرو به کار می‌گیرند: ۱- قلمرو داخلی ۲- قلمرو خارجی در قلمرو داخلی از قدرت برای قانون‌گذاری، ضابطه‌گذاری، تنظیم امور و روابط اجتماعی و اجرای قانون و عدالت اجتماعی و تأمین امنیت عمومی از طریق نهادهای سازمان‌یافته ذی‌ربط نظیر نهادهای قانون‌گذاری، قضایی، امنیتی، انتظامی، تبلیغاتی و غیره استفاده می‌شود. در قلمرو خارجی برای حفاظت از منافع ملی، تأمین نیازهای ملی از مبادی فرا کشوری، تأمین امنیت ملی، رفع تهدیدات فرامرزی، تقویت اعتبار و پرستیژ ملی و غیره از قدرت ملی استفاده می‌شود." (حافظ نیا، ۱۳۷۹: ۲۴۶).

- قدرت ملی: توانایی، قابلیت یک ملت و یک کشور برای استفاده از منابع مادی و معنوی خود باهدف اعمال اراده ملی و تحصیل اهداف و منافع ملی (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۴۶)

- تعریف عملیاتی قدرت ملی: انسجام مادی و معنوی یک ملت، قدرتی را به وجود می‌آورد که با آن بتواند به اهداف خود جهت تشکیل و حفظ حکومت نائل شود.

مبانی مرتبط و چارچوب نظری:

پیدایش نظریه‌های ژئوپلیتیک قرن حاضر در جهان غرب، ناشی از فضای سیاسی خاص این دوران است. که به ذکر مختصری از نظریه‌ها که اهمیت و وزن ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در آن‌ها بیشتر مشخص است اشاره می‌گردد:

سیستم ژئوپلیتیکی جهان کمر بند شکننده جنوب غرب آسیا کوهن: کوهن ساختار ژئوپلیتیکی جهان را به سه کمر بند شکننده یعنی جنوب غرب آسیا، جنوب شرق آسیا و آفریقای استوایی تقسیم کرده است. او پس از جنگ سرد تنها جنوب غرب آسیا را منطقه شکننده دانسته و دو منطقه دیگر را جزء قلمرو ژئواستراتژیک بحری می‌داند. کمر بند شکننده جنوب غرب آسیا از نظر او گرفتار رقابت قطب‌های قدرت درون منطقه‌ای از یک سو و رقابت قدرت‌های جهانی از سوی دیگر هست و کشورهای آن در موازنه قدرت جهانی نقش مؤثری ایفاء می‌کنند. (عزتی، ۱۳۸۰: ۲۲)

مدل سه هلال لوهازن: نوار اول قاره آمریکا-نوار دوم شامل اروپا و آفریقا-نوار سوم شامل آسیای دور و استرالیا، بین نوار دوم و سوم سرزمین‌های روسی واقع شده که در مرزهای جنوبی آن

جنوب غرب آسیا قرار دارد. چون در مرکز جنوب غرب آسیا خلیج فارس قرار دارد، خلیج فارس به عنوان مرکز دنیا شناخته می شود. در این منطقه تنها مسئله نفت مطرح نبوده، بلکه در هیچ جای دنیا تا به این حد اقیانوس ها در آفریقا و اوراسیا رخنه نکرده اند. هر قدرتی که در خلیج فارس استقرار یابد می تواند بر اروپا و ژاپن عمدتاً از نظر نفت فشار آورد. آسیای جنوب غربی (جنوب غرب آسیا) از نظر نظامی و استراتژیکی بسیار با اهمیت است. منطقه ای که بین اروپا، آفریقا و جنوب شرق و آسیا واقع شده دارای چند نقطه استراتژیکی از جمله تنگه هرمز، تنگه باب المندب و کانال سوئز است. بنابراین تسلط بر این مناطق استراتژیکی، مزیت مهم نظامی و استراتژیکی ایجاد خواهد نمود و همین امر یکی از دلایل مهم چالش دو ابر قدرت ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی در دوران جنگ سرد به شمار می رفت. علاوه بر آن اهمیت جنوب غرب آسیا به دلیل وجود منابع ذیل است:

نفت: به خصوص کشورهای خلیج فارس منبع اصلی تأمین نفت غرب و همچنین شریان حیاتی اقتصاد جهانی آمریکا به شمار می آیند. با توجه به اینکه آمریکا دارای جمعیتی بیش از ۶٪ از جمعیت جهان نیست، اما حدود ۲۰٪ از نفت جهان را مصرف می کند.

گذرگاه های آبی: یکی از توجیحات حضور نیروهای غربی در آب های خلیج فارس و دریای سرخ از هنگام جنگ عراق علیه ایران، تضمین آزادی دریانوردی کشتی های جنگی و تجاری آمریکا در گذرگاه های آبی هست. این منطقه یکی از پراهمیت ترین گذرگاه های آبی جهان را از جمله دریای مدیترانه، دریای سرخ و خلیج فارس را در خود جای داده است. علاوه بر موارد مزبور، ترکیه هم بر این اهمیت از لحاظ نظامی، اقتصادی و استراتژیکی افزوده است. ضمن اینکه بیشترین راه تجارتنی نفت همین گذرگاه های آبی می باشند.

پاسداری از امنیت رژیم صهیونیستی و برتری آن در عرصه های مختلف و تضمین نظم و امنیت منطقه، در این راستا نیز تضمین نظم و امنیت منطقه به گونه ای که جنگ عربی، صهیونیستی به جنگی منطقه ای و فراگیر تبدیل نشود، مهم است؛ چراکه مصالح حیاتی آمریکا را در منطقه به خطر می اندازد.

اهمیت منطقه و به خصوص کشورهای خلیج فارس به عنوان بازاری برای کالاهای غربی که عصر صنعت را تضمین می کند و همچنین منطقه جنوب غرب آسیا به عنوان بزرگترین واردکننده

سلاح‌های آمریکایی به شمار می‌رود، که صنایع متعدد این منطقه از جمله صنایع پایه‌ای، تبدیلی و تکنولوژیکی با واردات سلاح آمریکایی در ارتباط است. (ر.ک عزتی، ۱۳۸۰: ۲۳-۲۶)

موقعیت ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران (جغرافیا): به‌منظور تبیین موضوع، موقعیت ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در محیط جغرافیای طبیعی برابر نقشه زیر احصاء شده است:

- شکل شماره (۱): موقعیت ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران
- اهم موارد جغرافیای سرزمینی ایران را می‌توان در موارد ذیل خلاصه نمود:
- ✓ کل مرزهای جمهوری اسلامی ایران = ۸۵۷۴ کیلومتر
  - ✓ مرزهای رودخانه‌ای = ۲۰۴۵ کیلومتر
  - ✓ مرزهای خشکی = ۳۹۶۵ کیلومتر
  - ✓ مرزهای دریایی = ۲۵۶۴ کیلومتر
  - ✓ فقط ۷ درصد از صادرات و واردات کشور از ۶۳ درصد مرزهای زمینی انجام می‌شود.

✓ جمهوری اسلامی ایران در منطقه‌ی راهبردی آسیای جنوب غربی قرار دارد و در مرکز بیضی راهبردی انرژی جهان قرار گرفته است .

✓ در این منطقه بالغ‌بر ۶۰ درصد از ذخایر نفت و ۴۵ درصد از ذخایر گاز جهان قرار دارد.

✓ این موضوع ضمن ایجاد ظرفیت ترانزیتی برای کشور، وزن ژئوپلیتیک ج.ا.ایران را افزایش می‌دهد. این کشور دارای ۳۱ استان می‌باشد که بیشتر استان‌های بزرگ کشور در نیمه‌ی غرب و جنوب غربی واقع هستند .

✓ دارای ۱۵ همسایه است که : با ۳ کشور مرز زمینی - با ۸ کشور مرز دریایی - با ۴ کشور همزمان مرز دریایی و زمینی دارد.

✓ ایران با ۱۲ همسایه خود (۸۰ درصد همسایگان) مرز دریایی دارد.

"با توجه به اینکه کشور ما در قلمرو جغرافیایی هلال خصیب قرار دارد در صورت وحدت کامل جغرافیایی مجموعه شبه‌جزیره‌ای جنوب غربی آسیا و موقعیت کوهپایه‌ای دهلیز هلال خصیب که از شرق مدیترانه تا خلیج فارس و دریای عمان امتداد یافته است و کشورهای اردن، عراق، سوریه، لبنان، شبه‌جزیره عربستان و ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد و با در نظر گرفتن این واقعیت که سرزمین‌های واقع در اطراف این کریدور عملیاتی، به دلیل وضعیت خاص ژئوپلیتیکی خود در صورت ایجاد اتحاد به‌گونه‌ای که شرق مدیترانه و خلیج فارس و دریای عمان آزادی عمل کامل وجود داشته باشد، ثبات، پایداری و امنیت کامل را به دست خواهند آورد. در شرایط کنونی کشور جمهوری اسلامی ایران دارای موقعیت حساسی در بین کشورهای نامبرده می‌باشد زیرا از یک طرف به همراه کشور پاکستان گره‌گشای سیاست بری بوده (هر دو کشور مکمل عملیاتی ژئواستراتژی روسیه هستند) و از طرفی در مرکز جبهه پدافندی ژئواستراتژی بحری واقع شده‌اند. ذکر این نکته حائز اهمیت است که هرگاه کشوری دارای یک موقعیت ژئواستراتژیک باشد، هیچ‌گاه نمی‌تواند خود را از تحولات جهان دور نگه دارد و یا به عبارتی منزوی باشد(عزتی، ۱۳۸۰ : ۸۱) زیرا به‌ناچار بخشی از یک استراتژی نظامی خواهد بود و باید سعی کند با درک موقعیت ، به‌عنوان یک وزنه استراتژیک وارد عمل شود و با بهره‌گیری از موقعیت خاص جغرافیایی، برای پیشرفت و توسعه کشور و ملت خود گام بردارد .

با ذکر اهمیت آسیای جنوب غربی ، وزن ژئوپلیتیکی منابع انرژی آن به شرح زیر است :

- ۵ گذرگاه راهبردی جهان در این منطقه واقع شده است.

- انبار انرژی جهان در این منطقه قرار دارد .
  - روزانه بالغ بر ۱۷ میلیون بشکه نفت از تنگه هرمز، ۱۰ میلیون بشکه از تنگه مالاکا و حدود ۳ میلیون بشکه از تنگه باب‌الحوایج و کانال سوئز عبور می‌کند .
  - بالغ بر ۶۰٪ نفت و ۴۵٪ گاز جهان در منطقه‌ی خلیج فارس قرار دارد. (نوذری، ۱۳۹۱: ۷۲-۶۱)
- برای اجرای هر استراتژی، مناطق خاصی موردنیاز است که از موقعیت استراتژیک برخوردار باشند. نقاط استراتژیک به‌طورکلی نقش ارتباطی منحصربه‌فردی دارند که تابع استراتژی و توسعه تکنولوژی است در حال حاضر چهارده نقطه استراتژیک در سطح جهان وجود دارد. که عبارت‌اند از: تنگه هرمز- تنگه باب‌المنذب- کانال سوئز- کانال بسفر- کانال داردانل- تنگه مسینا- تنگه جبل‌الطارق- تنگه دوور- تنگه کاتگات- تنگه اسکاژراک- تنگه برینگ- کانال پاناما- تنگه مالاکا- تنگه پالک می‌باشند (نوذری، ۱۳۹۱: ۱۰۵) همان‌طور که اشاره شد تنگه هرمز جزء یکی از این نقاط استراتژیک محسوب می‌گردد و همین موضوع وزن ژئوپلیتیکی کشور جمهوری اسلامی ایران را افزایش می‌دهد.

عوامل قدرت ملی:

عوامل قدرت ملی به‌صورت کمی و کیفی وجود دارند، یعنی متغیرهای هریک از عوامل مزبور ممکن است جنبه کمی و یا کیفی داشته باشند. ضمن اینکه برخی از عوامل قدرت ملی، نقشی اساسی و مبنایی دارند و برخی به‌طور ثانوی مطرح می‌شوند (تلیس^۱ به نقل از زرقانی، ۱۳۹۱: ۴).

هانس مورگنتا از پایه‌گذاران مکتب رئالیسم در روابط بین‌الملل عوامل اصلی شالوده قدرت ملی را به هشت جزء تقسیم می‌کند که عبارت‌اند از: ۱- موقعیت جغرافیایی ۲- منابع طبیعی (به‌ویژه غذا و مواد خام) ۳- ظرفیت صنعتی ۴- آمادگی نظامی (به‌ویژه تکنولوژی، رهبری، کمیت و کیفیت نیروهای مسلح) ۵- جمعیت (به‌ویژه پراکندگی و گرایش‌ها) ۶- صفت ملی، روحیه ملی ۷- کیفیت حکومت ۸- کیفیت دیپلماسی.

در بحث مبنایی و سرچشمه‌های قدرت ملی از دید مارتین گلاسنر یکی از عوامل قدرت ملی، روابط خارجی است که تجارت بین‌الملل روابط فرهنگی، مشارکت در توزیع و انتقال ذخایر

1 - Tlys

توسعه، مشارکت در سازمان ملل و سایر سازمان‌های بین‌المللی و موقعیت و پرستیژ بین‌المللی را در برمی‌گیرد. (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۶۹)

جلیل روشندل عوامل قدرت ملی را بدین شرح برمی‌شمارد: عوامل جغرافیایی شامل: آب و هوا، موقعیت سرزمینی، وسعت، مواد خام و منابع طبیعی. عوامل انسانی شامل: میزان جمعیت، ترکیب جمعیت، کیفیت و جمعیت، نیروی انسانی صنعتی. عوامل فرهنگی شامل: میراث فرهنگی، وحدت ملی و ایدئولوژی، ساختار حکومت، شامل: شکل سیاسی حکومت و کارایی حکومت (روشندل، ۱۳۹۴: ۸۵-۶۹).

سطوح قدرت ملی:

قدرت ملی کشورها دارای سطوح و اندازه‌های مختلف است و از حیث فضایی و قدرت اثرگذاری در پدیده‌ها و فرآیندهای برون‌کشوری، می‌توان سطوح قدرت را به شرح زیر تعیین کرد: ۱- قدرت ملی فرا کروی، قدرتی است که در ماوراء کره زمین و فضای بین کرات آسمانی قدرت مانور و اثرگذاری دارد. ۲- قدرت ملی با برد جهانی، قدرتی است که در فرآیندهای جهانی و کروی اثر می‌گذارد. اعم از اینکه یک بعدی باشد یا چندبعدی. نظیر ابرقدرت‌های آمریکا و شوروی سابق. ۳- قدرت ملی با برد منطقه‌ای، قدرتی است که نفوذ آن در یک منطقه ژئوپلیتیکی تجلی پیدا می‌کند؛ نظیر هند در جنوب آسیا. ۴- قدرت ملی با برد محلی، قدرتی است که حوزه اثرگذاری و نفوذ آن را همسایگانش تشکیل می‌دهند. نظیر: عربستان سعودی در شبه جزیره عربستان. ۵- قدرت ملی با برد کشوری، قدرتی است که اثرگذاری آن در داخل مرزهای آن معنی پیدا می‌کند؛ مانند: نپال که در خارج از مرزها اقتداری ندارد. ۶- قدرت ملی ضعیف شده که در داخل مرزهای خود نیز اقتدار کامل ندارد؛ مانند سومالی و عراق فعلی (حافظ نیا، ۱۳۹۰: ۲۵۲).

کارکردهای قدرت ملی:

۱- استفاده از منابع مادی و معنوی کشور باهدف اعمال اراده ملی و تحصیل اهداف و منافع ملی (روشندل، ۱۳۹۴: ۲۳).

۲- "مهم‌ترین کارکرد قدرت ملی کشورها، تأمین منافع ملی و حفاظت و بسط آن است.

۳- تضمین تأمین خواستها و تمناهای ملت یا کشور.

۴- عامل بقاء و توسعه ملت و کشور.

۵- پیگیری اهداف کاربردی با اقدامات عمدی از طریق تأثیر گذاشتن بر محیط بین‌المللی (در بعد بین‌المللی) و تبدیل منابع جامعه به (دانش قابل اجرایی) که بهترین فناوری نظامی و غیرنظامی ممکن را تولید می‌کند. (در بعد داخلی) (تلیس، اشلی و دیگران، ۱۳۹۱: ۵۶).

کاربردهای قدرت ملی:

قدرت ملی، که آن را "ماشین حکومتی" نیز می‌نامند، نیروی محرکه بااقتداری است که از سوی جامعه به حکومت جهت انجام وظایف و رسالتی که عهده‌دار است، محول می‌گردد و حکومت‌ها از قدرت ملی برای نیل به اهداف ملی از دو جهت خارجی و داخلی استفاده می‌کنند.

بعد خارجی: استفاده از قدرت ملی در مناسبات بین‌المللی و ارتباط با دیگر دولت‌ها به‌منظور حفظ و ازدیاد منافع ملی با تحقق هدف‌های سیاست خارجی است. دولت‌ها برای نفوذ و تأثیرگذاری بر رفتار دیگر دولت‌ها معمولاً از روش‌های زیر بهره می‌گیرند: دیپلماسی یا مذاکره و امتناع، ترغیب و تشویق، تنبیه، جنگ روانی، جنگ اقتصادی، اقدامات شناخته‌شده قانونی، جنگ یا استفاده از قدرت نظامی.

بعد داخلی: استفاده از اختیارات و یا اقتدار قانونی برای اداره یا مدیریت کشور از طریق قانون‌گذاری، امور اجرایی و تضمین حسن انجام قوانین و موازین. (چگینی، ۱۳۹۴: ۱۱۶-۱۱۵)

قدرت ملی در مبانی و بنیان‌های اساسی جمهوری اسلامی ایران:

اگرچه اسلام و انقلاب اسلامی و امام خمینی (رحمه‌الله علیه) دارای اهداف و داعیه جهانی هستند اما دستیابی به آن‌ها، نیازمند ایجاد کشوری مستقل و مقتدر است که بتواند اهداف خود را در پرتو

قدرت ملی خویش و با کمترین هزینه‌ها محقق سازد. در نگاه امام راحل، رهبر معظم انقلاب، قانون اساسی و اسناد بالادستی، قدرت ملی نقطه جهش در پیگیری و اجرای آرمان‌های انقلاب اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود.

در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران که دربرگیرنده اهداف نظام طی بیست سال آینده است، و چالش‌های احتمالی، فرصت‌ها و شایستگی‌های پایه‌ای جمهوری اسلامی ایران را دارا است، تصویری آرمانی از قدرت ترسیم شده است. تصور و تجسمی از قدرت ملی آینده و تصویر مطلوبی که باید و جاهد واقعی ملموس و معتبر کسب نماید و در قالب برنامه‌های توسعه ۳ ساله کشور عملیاتی می‌شود (سند چشم‌انداز ۲۰ ساله)

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) سه مؤلفه بزرگ ذیل را در تمام تصمیم‌گیری‌ها و اقدام‌ها الزامی می‌دانند و فرمودند: وظیفه‌ی مجموعه‌ی مسئولین کشور، این است که این سه مؤلفه‌ی بزرگ را برای همه‌ی تصمیم‌گیری‌ها و همه‌ی اقدام‌ها در نظر داشته باشد:

"...مؤلفه‌ی اوّل عبارت است از آرمان‌ها و اهداف نظام جمهوری اسلامی؛ که این اهداف و آرمان‌ها مطلقاً نبایستی از نظر دور بشود؛ که آرمان نظام جمهوری اسلامی را می‌شود در جمله‌ی کوتاه "ایجاد تمدن اسلامی" خلاصه کرد. تمدن اسلامی یعنی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد؛ زندگی خوبی داشته باشد، زندگی عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت؛ تمدن اسلامی یعنی این؛ هدف نظام جمهوری اسلامی و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است. مؤلفه‌ی دوّم عبارت است از راه‌هایی که ما را به این اهداف می‌رساند؛ راهبردهای عمومی و کلی؛ این راهبردها را بایستی شناخت، تکیه‌ی بر اسلامیت، ملاحظه‌ی ظالم نبودن و مظلوم نشدن در تعاملات گوناگون؛ اینکه فرمود: *كُونَا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَّ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا*، این یک وظیفه است، این یک راهبرد کلی است. راهبرد تکیه به آراء مردم و آنچه مردم سالاری را تشکیل می‌دهد و راهبردهایی از این قبیل؛ این‌ها سیاست‌های کلان و اساسی و راهبردهای اصلی نظام جمهوری اسلامی است برای رسیدن به آن آرمان‌ها؛ کار عمومی، تلاش عمومی، ابتکار عمومی، وحدت ملی، و از این قبیل

چیزهایی که وجود دارد. مؤلفه سوم: واقعیات، واقعیات را هم باید دید؛ ... آنچه ما لازم داریم، آرمان‌گرایی با نگاه به واقعیت‌ها است. واقعیت‌ها را هم باید درست فهمید، آنچه از واقعیت‌ها موجب اقتدار است، آن‌ها را باید شناخت؛ آنچه از واقعیت‌ها که کمبود و نقص است، آن‌ها را هم باید شناخت؛ آنچه مانع حرکت است، این‌ها را باید شناخت؛ واقعیت‌ها را باید درست فهمید. ... وجود فکرهای برجسته، وجود عناصر فعال و مبتکر، رواج معرفت دینی و معنویت در بین بخش وسیعی از نسل جوان، بقاء شعارهای دینی و اسلامی، نفوذ روزافزون نظام جمهوری اسلامی در منطقه و در عالم؛ این‌ها واقعیت‌هایی است که وجود دارد. این سه عنصر را باید در نظر داشت؛ یعنی آرمان‌ها را از نظر دور نداشت، راهبردها را نبایستی از نظر دور داشت، البته واقعیت‌ها را هم باید دید. اگر چنانچه واقعیت‌ها را نبینیم، راه را درست نخواهیم رفت؛ اما وجود واقعیت‌ها هم نبایستی ما را از راه‌هایمان منصرف بکند. اگر چنانچه وجود یک صخره‌ای در راه موجب بشود ما از راه برگردیم، خطا کردیم؛ اگر وجود این صخره ندیده گرفته بشود و بی‌محابا انسان برود، باز هم خطا کرده؛ اما اگر چنانچه نگاه کنیم ببینیم در اطراف این صخره چه راه‌هایی را می‌توان ایجاد کرد، یا خود این صخره را چگونه می‌توان برداشت، یا در او منفذی ایجاد کرد، یا راه موازی‌ای برای آن پیدا کرد، آن‌وقت این نگاه صحیح به واقعیت‌ها است، این همان کاری است که امام بزرگوار ما در فصل اول این انقلاب یعنی در آن ده سال تعیین‌کننده و بسیار حساس انجام دادند... (۱۳۹۲/۶/۱۴، دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری).

"بر اساس اصل یک‌صد و پنجاه و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ به حکم آیه کریمه «واعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم» این بخش از آیه ۶۰ سوره انفال که به عنوان دستورالعمل قرآنی رهبر معظم انقلاب به نیروهای مسلح مطرح شد دستوری است که خداوند خطاب به سپاه اسلام مطرح فرمودند در این بخش از آیه خداوند به مسلمانان دستور می‌دهد « هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با دشمنان آماده‌سازید و همچنین اسب‌های ورزیده و...» این دستور قرآنی به مسلمانان نشان می‌دهد که در هر دوره‌ای همواره مرزها مورد تهدید خطرات قرار می‌گرفته است که یکی از مهم‌ترین خطرات از سوی گروه‌های متخاصم افرادی هستند که بر اساس سیاست‌های منفعت طلبانه و یا برتری جویانه خود نسبت به دیگران تصمیم‌گیری می‌کنند. در این صورت هر فرد یا گروهی برای تأمین منافع مادی و دنیوی خود دست به هر اقدامی خواهد زد تا طرف‌های مقابل را

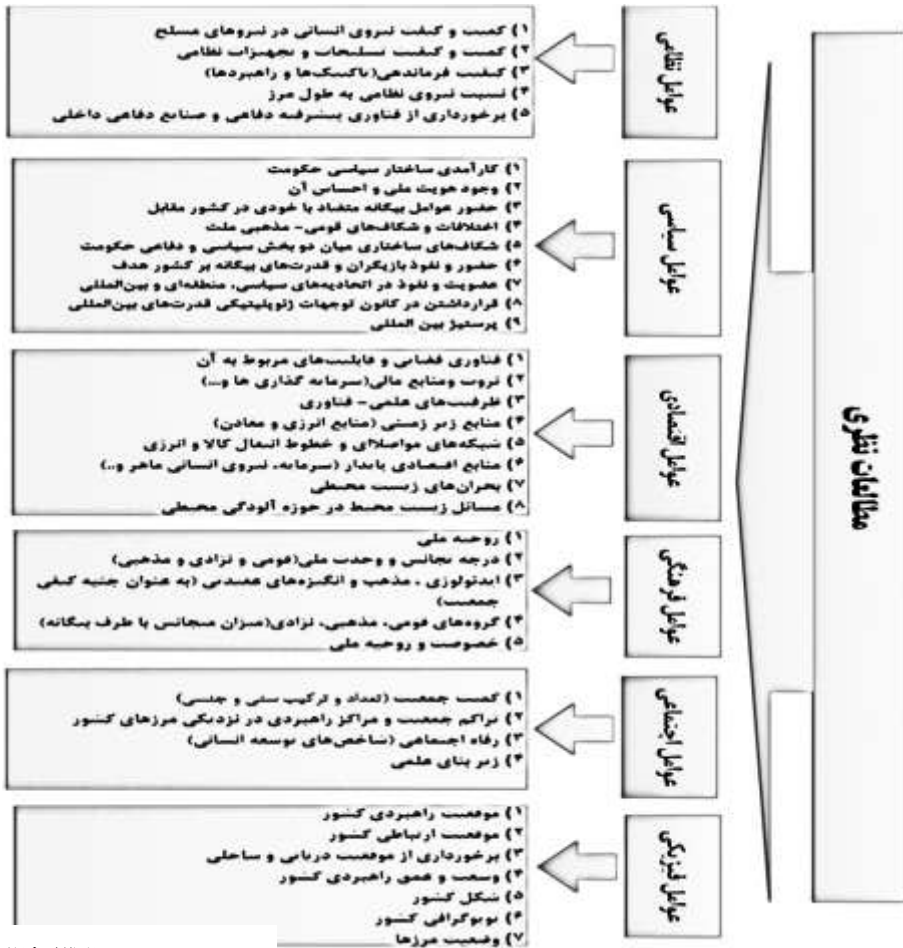
تسلیم خواسته‌های خود کنند. در این آیه به یک اصل حیاتی که در عصر و زمان باید مورد توجه مسلمانان باشد اشاره می‌کند و آن لزوم آمادگی رزمی کافی در برابر دشمنان است. نخست می‌گوید: «در برابر دشمنان هر قدر توانایی دارید از نیرو و قدرت و اسب‌های ورزیده برای میدان آماده‌سازید» یعنی در انتظار نمانید تا دشمن به شما حمله کند و آنگاه آماده مقابله شوید بلکه از پیش باید به حد کافی در برابر هجوم‌های احتمالی دشمن داشته باشید تعبیر آیه به قدری وسیع است که به هر عصر و زمان و مکانی کاملاً تطبیق می‌کند و اگر این دستور بزرگ اسلامی «واعدوا لهم ما استطعتم من قوه» به عنوان یک شعار همگانی در همه جا تبلیغ شود و مسلمانان از کوچک و بزرگ عالم و غیره، نویسندگان و گوینده، سرباز و افسر، کشاورز و بازرگان در زندگی خود آن را به کار بندند برای جبران عقب‌ماندگی‌شان کافی است.

چارچوب نظری:

در این تحقیق متغیرهای ژئوپلیتیکی در شش حوزه اصلی با برخی از شاخصه‌های آنها، تحت عنوان عوامل شش‌گانه زیر انتخاب و مبنای مطالعه محیطی قرار گرفته است. که عبارت‌اند از:

(۱) عوامل فیزیکی، (۲) عوامل اجتماعی، (۳) عوامل فرهنگی، (۴) عوامل سیاسی، (۵) عوامل اقتصادی (۶) عوامل نظامی، که برخی از عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با شش عامل اصلی در قالب شکل شماره ۲ ارائه شده است.

منبع: زرشید، ۱۳۸۶: ۲۸۹

شکل ۲: عوامل کلان ژئوپلیتیکی

روش‌شناسی

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی هست. جامعه آماری این تحقیق از میان صاحب‌نظران و فعالان در حوزه‌های دفاعی-امنیتی-سیاسی کشور می‌باشند که شامل نیروهای مسلح، سازمان‌های کشوری، دانشگاه‌ها و مجموعه‌های مرتبط، جامعه آماری به تعداد ۵۰ نفر برآورد و با توجه به حجم محدود جامعه آماری، جامعه نمونه تحقیق نیز همان جامعه آماری می‌باشد. ویژگی‌های خبرگان و صاحب‌نظران در جامعه آماری عبارت‌اند از: مدرک تحصیلی حداقل

فوق لیسانس، آشنایی با ژئوپلیتیک و همچنین قدرت ملی، حیطه کاری و مسئولیتی (داشتن تألیف یا مقاله و تحقیق در زمینه ژئوپلیتیک و قدرت ملی) همچنین امکان دسترسی و مصاحبه بوده است.

محقق در این تحقیق از روش های تحقیقات میدانی و با تهیه و توزیع پرسشنامه بین صاحب نظران و خبرگان جامعه آماری در دو مرحله و تکمیل و سپس جمع آوری نظرات آنها برای تجزیه و تحلیل بهره برداری کرده اند. با استفاده از روش های آماری توصیفی از قبیل جداول فراوانی، محاسبه میانگین و نسبت ها، نقش عوامل ژئوپلیتیکی در قدرت ملی ج.ا. ایران تعیین شده اند، که در این راستا با توجه به سؤال تحقیق ابتدا پرسش نامه ای بر اساس یافته های مطالعات نظری متناظر با نقش عوامل ژئوپلیتیکی در قدرت ملی ج.ا. ایران، پرسشنامه مرحله اول با ۳۰ سؤال بسته و هفت سؤال باز تنظیم و طراحی گردید. پس از جمع آوری پرسشنامه های توزیع شده و بررسی پاسخ های نمونه ای آماری اطلاعات به دست آمده به تفکیک مورد بررسی آماری قرار گرفته است. با توجه به اینکه این پرسشنامه محصول مطالعات انجام شده و استفاده از نظر خبرگان است دارای روایی و با توجه به مقدار آلفای کرونباخ ۰,۹۳۱ دارای پایایی هست. پرسش نامه های مزبور در جامعه آماری توزیع گردید. تا ضمن مطالعه و دقت لازم در ارائه پاسخ به سؤالات مزبور، نظر خودشان را درباره نقش عوامل ژئوپلیتیکی در قدرت ملی را در یکی از گزینه های پنج گانه که بر اساس مقیاس پنج گزینه ای طیف لیکرت طراحی شده است، [(۱) خیلی کم - (۲) کم - (۳) متوسط - (۴) زیاد - (۵) خیلی زیاد] مشخص نمایند و چنانچه عامل دیگری را در این حوزه مدنظر دارند نظر خود را در جدول مربوط به سؤال های باز با ذکر میزان تأثیر و توجه به آن عامل مرقوم فرمایند. در ادامه پس از جمع آوری پرسش نامه و بررسی پاسخ آنها و مشورت با برخی از افراد صاحب نظر مرتبط با موضوع، از بین موارد پیشنهادی که توسط برخی از پاسخ دهندگان جامعه آماری در قالب سؤال باز پرسش نامه مطرح گردیده بود، نسبت به احصاء عوامل ژئوپلیتیکی جدید اقدام و سپس در قالب پرسش نامه مرحله دوم (پرسش نامه اصلاحی) با لحاظ نمودن نظرات افراد صاحب نظر و خبره تعیین و در نهایت در بین جامعه آماری جهت اخذ نظر آنان توزیع گردید؛ و در ادامه محقق پس از جمع آوری پاسخ پرسش نامه ها و استخراج و تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از روش های آماری نسبت به تعیین نقش ژئوپلیتیک در قدرت ملی ج.ا. ایران، اقدام نموده اند.

جدول ۳: نمونه پرسشنامه

به نظر شما، نقش عوامل ذیل به‌عنوان عوامل ژئوپلیتیکی بر قدرت ملی ج.ا.ایران چگونه است؟					
رتبه	عامل ژئوپلیتیکی	میزان تأثیر			
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	موقعیت جغرافیایی ج.ا.ا				
⋮	عوامل انسانی				
⋮	ایدئولوژی				
⋮	رهبری نظام				
⋮	روحیه ملی				
۳۰	کیفیت دیپلماسی				

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

-تحلیل یافته‌ها:

با استفاده از روش‌های آماری توصیفی به‌عمل آمده؛ با در نظر گرفتن هدف اصلی تحقیق یعنی نقش عوامل ژئوپلیتیک در قدرت ملی ج.ا.ا. در مرحله اول پرسش‌نامه‌ای با ۳۰ سؤال بسته و هفت سؤال بازطراحی گردید پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های توزیع‌شده و بررسی پاسخ‌های نمونه‌ی آماری اطلاعات به‌دست آمده به تفکیک موردبررسی آماری قرار گرفت، با توجه به اینکه این پرسشنامه محصول مطالعات انجام‌شده و استفاده از نظر خبرگان بوده دارای روایی و با توجه به مقدار آلفای کرونباخ ۰,۹۳۱، دارای پایایی هست. در ادامه پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه مرحله اول و بررسی پاسخ

آن‌ها و مشورت با برخی از افراد صاحب‌نظر مرتبط با موضوع، از بین موارد پیشنهادی که توسط برخی از پاسخ‌دهندگان جامعه آماری در قالب سؤال باز پرسش‌نامه مطرح گردیده بود، نسبت به احصاء عوامل ژئوپلیتیکی جدید اقدام و سپس در قالب پرسش‌نامه دوم (پرسش‌نامه اصلاحی) با لحاظ نمودن نظرات افراد صاحب‌نظر و تجربه تعیین و در نهایت در بین جامعه آماری جهت اخذ نظر آنان توزیع گردید؛ و در ادامه محقق پس از جمع‌آوری پاسخ پرسش‌نامه‌ها و استخراج و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری نسبت به تعیین نقش ژئوپلیتیک در قدرت ملی ج.ا.ایران، اقدام نموده است.

- توصیف نقش عوامل ژئوپلیتیک کشور جمهوری اسلامی ایران در قدرت ملی ج.ا.ایران:

در این بخش هر یک از عوامل تعیین‌شده مورد ارزیابی قرار گرفت که عامل «وحدت ملی» از بین سایر عوامل نقش بیشتری را در قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران ایفا نموده است:

جدول ۴: نقش وحدت ملی در قدرت ملی ج.ا.ایران.

نقش ایدئولوژی اسلامی ایرانی در قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران				
عنوان	فراوانی	درصد فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی زیاد	۳۴	۶۹,۳۹	۶۹	۶۹
زیاد	۱۳	۲۶,۵۳	۲۷	۹۶
متوسط	۲	۴,۰۸	۴	۱۰۰
کم	۰	۰		
خیلی کم	۰	۰		
بدون پاسخ	۰	۰		

در جدول توزیع فراوانی مشاهده می‌شود که ۹۶ درصد از اعضای جامعه‌ی آماری عامل وحدت ملی به میزان زیاد و خیلی زیاد دانسته و هم‌چنین ۴ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط ارزیابی کرده‌اند. به عبارتی میزان اهمیت این عامل از نظر جامعه آماری صد درصد می‌باشد. و هم‌چنین با انجام آزمون تی استیودنت یک نمونه‌ای برای میانگین ۴/۶۵، سطح معنی‌داری ۰/۰۰ و

درجه آزادی کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده و نیز سطح معنی داری آزمون نسبت که نشان می دهد این عامل از نظر آماری بر قدرت ملی ج.ا.ایران به شدت تأثیرگذار هست.

پ- عوامل ژئوپلیتیکی تأثیرگذار بر قدرت ملی ج.ا.ایران:

تعداد ۳۰ عامل ژئوپلیتیکی تعیین شده است که با توزیع پرسشنامه‌ی مرحله‌ی اول نقش هر عامل در قدرت ملی ج.ا.ایران با استفاده از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت اندازه‌گیری شد. در رابطه با میزان تأثیر عوامل بر انتخاب قدرت ملی ج.ا.ایران، درصد پاسخگویی به گزینه‌های میزان تأثیر زیاد یا خیلی زیاد به عنوان درصد اهمیت و نیز میانگین اهمیت مطرح شده است. هم‌چنین برای هر عامل آزمون فرض آماری میانگین انجام شده است؛ برای این منظور، فرض صفر بیان می کند که عامل میانگین کوچک تر یا مساوی ۳ (میانگین کدهای طیف لیکرت) و در فرض مخالف بیان می کند که میانگین عامل بزرگ تر از ۳ هست؛ بنابراین فرض صفر تأثیر کم یا ناچیز هر عامل را بر انتخاب قدرت ملی ج.ا.ایران و فرض مخالف تأثیر زیاد را ادعا می کند. بنابراین چنانچه برای یک عامل آماره‌ی آزمون بزرگ تر از ۱/۶۴۵ (دنباله بالایی توزیع نرمال استاندارد در سطح ۰/۰۵) باشد فرض صفر رد شده و در نتیجه آن عامل در قدرت ملی ج.ا.ایران مؤثر شناخته می شود؛ با توجه به این جدول مشاهده می شود که تنها آماره‌ی آزمون عامل «نقش عامل آب‌وهوایی» بزرگ تر از ۱/۶۴۵ نیست و در نتیجه این عامل بر قدرت ملی ج.ا.ایران مؤثر نیست و سایر عوامل ارائه شده از نظر آماری بر قدرت ملی ج.ا.ایران نقش آفرینند. به منظور اطمینان از نتایج به دست آمده بر اساس آزمون میانگین عوامل بر اساس آزمون تی استیودنت و اصلاح آن‌ها، آزمون نسبت‌ها نیز مورد استفاده قرار گرفته است. بر اساس این آزمون چنانچه حداقل ۶۱/۷۵ درصد پاسخ‌دهندگان نقش عامل را بر قدرت ملی ج.ا.ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد بدانند عامل مورد بررسی به عنوان عامل مؤثر بر قدرت ملی ج.ا.ایران مطرح و در غیر این صورت مؤثر نبوده و از فرآیند تحقیق کنار گذاشته شده است.

با توجه به مطالب مطرح شده دو عامل «آب‌وهوای کشور»، «دین و مذهب مردم کشور» از نظر آماری بر قدرت ملی ج.ا.ایران مؤثر نیستند.

پس از توزیع پرسشنامه‌ی مرحله‌ی اول، اعضای نمونه‌ی آماری در پاسخ به سؤالات باز پرسشنامه عوامل جدیدی معرفی کرده‌اند. با استفاده از این عوامل معرفی شده پرسشنامه‌ی مرحله‌ی دوم تدوین و بین اعضای نمونه‌ی آماری توزیع شد. نتایج به دست آمده پس از آنکه تحلیل شده‌اند. با توجه به اینکه تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده در این مرحله برابر ۳۲ هست برای بررسی نقش عوامل بر قدرت ملی ج.ا.ایران از آزمون تی استیودنت استفاده و برای هر عامل آزمون فرض آماری میانگین انجام شده است؛ برای این منظور، فرض صفر بیان می‌کند که عامل میانگین کوچک‌تر یا مساوی ۳ (میانگین کدهای طیف لیکرت) و در فرض مخالف بیان می‌کند که میانگین عامل بزرگ‌تر از ۳ می‌باشد؛ بنابراین فرض صفر تأثیر کم یا ناچیز هر عامل را بر قدرت ملی ج.ا.ایران و فرض مخالف تأثیر زیاد را ادعا می‌کند. بنابراین چنانچه برای یک عامل آماره‌ی آزمون بزرگ‌تر از $1/721$ (دنباله بالایی توزیع تی استیودنت با ۲۱ درجه آزادی و در سطح ۰,۰۵) باشد فرض صفر رد شده و در نتیجه آن عامل بر قدرت ملی ج.ا.ایران مؤثر شناخته می‌شود. به منظور اطمینان از نتایج به شدت آمده بر اساس آزمون میانگین عوامل بر اساس آزمون تی استیودنت و اصلاح آن‌ها، آزمون نسبت‌ها نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. بر اساس این آزمون چنانچه حداقل $74/80$ درصد پاسخ‌دهندگان نقش عامل ژئوپلیتیک را بر قدرت ملی ج.ا.ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد بدانند عامل مورد بررسی به عنوان عامل مؤثر بر قدرت ملی ج.ا.ایران مطرح می‌شود و در غیر این صورت مؤثر نبوده و از فرآیند تحقیق کنار گذاشته می‌شوند.

با استفاده از نتایج تحلیل پرسشنامه‌های اول و مرحله دوم تعداد ۳۲ عامل ژئوپلیتیکی مؤثر بر قدرت ملی ج.ا.ایران تعیین شده است؛ این عوامل به همراه میانگین ارائه شده است. با توجه به ضرایب اهمیت این عوامل مشاهده می‌شود که عامل «وحدت ملی» و پس از آن عامل «رهبری» بیش‌ترین تأثیر را بر قدرت ملی ج.ا.ایران دارند. هم‌چنین از بین این عوامل، عامل «منابع طبیعی» کمترین اثرگذاری را بر قدرت ملی ج.ا.ایران دارد.

با توجه به تجزیه و تحلیل صورت گرفته و انجام آزمون‌های آماری ۲۷ عامل ژئوپلیتیکی کشور که در قدرت ملی نقش آفرینی می‌کنند شناسایی شده‌اند و از بین این عوامل مؤثرترین آن‌ها عبارت‌اند

از: ۱- وحدت ملی ۲- رهبری ۳- تمدن اسلامی - ایرانی ۴- عوامل انسانی ۵- موقعیت جغرافیایی ۶- ایدئولوژی ۷- روحیه ملی ۸- کیفیت حکومت ۹- پایداری ملی ۱۰- تکیه بر اسلامیت ۱۱- آمادگی نیروهای مسلح ۱۲- صفت ملی ۱۳- کیفیت دیپلماسی ۱۴- منابع انرژی ۱۵- ظرفیت صنعتی ۱۶- اقتصاد مقاومتی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

بررسی به‌عمل‌آمده تحقیق حاکی از آن است که عوامل ژئوپلیتیک و ارکان قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران نسبت به عوامل و ارکان احصاء شده کلاسیک دانشگاهی دنیا تمایز منحصربه‌فردی دارد، دلیل آن تأثیرپذیری عوامل و ارکان ایران اسلامی از آرمان‌ها، چشم‌انداز، منویات معمار کبیر انقلاب اسلامی (رحمه‌الله‌علیه) و فرمایشات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است که همه این‌ها از اندیشه‌های اسلام ناب محمدی (ص) نشأت می‌گیرند. به همین جهت لازم است علاوه بر توجه به سه رکن اساسی (آرمان‌ها، چشم‌انداز و منویات حضرت امام راحل) در هر زمان و مکانی نسبت به توجه ویژه به رکن اساسی دیگر یعنی فرمایش مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) توجه گردد که ایشان علاوه بر رهبری انقلاب اسلامی ایران، بزرگ پرچم‌دار جهان تشیع نیز می‌باشند و اندیشه‌های ناب ایشان مسلماً تولیدکننده بهترین عوامل جدید ژئوپلیتیک منحصربه‌فرد در دنیا هستند که تبیین‌کننده قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌باشند

ب- پیشنهادها

- عوامل وحدت ملی، تمدن اسلامی - ایرانی، مردم‌سالاری دینی، پایداری ملی، ایدئولوژی، روحیه ملی، کیفیت حکومت و... احصاء شده که از عوامل اصلی ژئوپلیتیکی تأثیرگذار بر قدرت ملی کشور ج.ا.ا. است باید برنامه‌ریزی، اجرایی و عملیاتی گردد.

- مهم‌ترین مؤلفه تقویت عوامل احصاء شده فوق در نظام جمهوری اسلامی ایران توجه به منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و اطاعت محض از فرمایشات ایشان است (رهبری) که باید توسط همه ارکان حکومت، دولت و ملت در هر زمان و مکانی صورت پذیرد.

فهرست منابع

- قرآن کریم با ترجمه حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی

- منابع فارسی:

- اخگر علی‌اکبر، (۱۳۹۱)، "نقش قدرت دریایی در اقتدار ملی ج.ا.ا"، اولین همایش توسعه سواحل مکران

- احمدی پور زهرا، (۱۳۹۳)، "عوامل منازعه و همکاری در منطقه ژئوپلیتیکی خزر، ظرفیت‌های همگرایی و واگرایی"، مطالعات شورا آسیای مرکزی، دوره ۷ شماره ۱

- افشردی و بابایی، (۱۳۹۵)، "تأثیر عوامل ژئوپلیتیک قفقاز جنوبی در انتخاب راهبرد دفاعی ج.ا.ا"، فصلنامه مطالعات راهبردی - استراتژیک، شماره ۶۳، بهار ۱۳۹۵، ۹-۱

- تلیس، اشلی و دیگران، (۱۳۹۱)، "سنجش قدرت ملی در عصر فرا صنعتی"، تهران: انتشارات ابرار معاصر.

- تهامی، مجتبی، (۱۳۷۶)، "امنیت ملی، دکترین و سیاست‌های دفاعی و امنیتی"، تهران: دعا.

- چگینی، حسن، (۱۳۸۴)، "نظام مدیریت استراتژیک دفاعی"، جلد ۱، تهران: نشر آجا.

- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۷۹)، "مبانی مطالعات سیاسی و اجتماعی"، قم: سازمان مدارس علمیه خارج از کشور.

- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۵)، "اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک"، مشهد: پایلی.

- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۶)، "ژئوپلیتیک"، تهران: سمت.

- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۹۰)، "اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک"، چاپ سوم، مشهد: استان قدس رضوی.

- روشندل، جلیل، (۱۳۷۴)، "امنیت ملی و نظام بین‌الملل"، تهران: انتشارات سمت.

- عزتی، عزت‌اله، (۱۳۸۰)، "ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم"، قم: چاپ مهر.

- عساریان نژاد، حسین (۱۳۸۷)، "بنیان‌های نظریه اقتدار علمی در اسلام و ایران"، فصلنامه مطالعات راهبردی - استراتژیک، شماره ۵۲، پاییز ۱۳۸۷، ۲۳-۱

-کوهن، برنارد، سائول، (۱۳۸۷)، "ژئوپلیتیک نظم جهانی"، ترجمه کاردان، عباس، تهران: ابرار معاصر تهران.

- محمدی حمیدرضا و همکاران، (۱۳۸۵)، "چالش‌های ژئوپلیتیکی مواد مخدر در جنوب غرب آسیا"، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک.

-- نودزی فضل‌ا...، (۱۳۹۱)، "تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر راهبردهای دفاعی امنیتی ج.ا.ا."، دانشگاه عالی دفاع ملی

یزدان پناه، کیومرث (۱۳۸۸)، "مدل‌های ژئوپلیتیک امنیت در عصر حاضر"، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، شماره ۲۳۵، پاییز ۱۳۸۸، ۱۶-۳۵

- سایت‌ها:

مجموعه بیانات حضرت امام خامنه‌ای قابل دسترسی در: khamenei.ir

